

El freixe

(ALDC, V, 1198. El freixe)

El *freixe* és una oleàcia que comprèn diverses espècies del gènere *Fraxinus*, mot llatí que n'és l'origen a través de **freixen*, amb nasal final desapareguda, però que reapareix en topònims com *Freixenet* (cf. arag. *fràixin*); var. *fréixec* 32, amb oclusiva final de reforç, com dial. *càntuc*; l'equivalència de líquides justifica la var. *fleixe* 145.

És interessant el canvi de gènere del m. *freixe* cap al f. *freixa* (var. *fressa* 78), canvi que seria fàcil d'explicar en les ocurrences del cat. or., on *estable*, pron. *establ[ə]*, ha passat a *establa*, o *xocolate* a *xocolata*, però més difícil en les del cat. occ., on teòricament es manté la [e] final i, per tant, s'ha de cercar una altra causa del canvi: al nostre parer, hi pot haver jugat un paper la presència dels sinònims *freixera*/*fleixera* i també el fet de referir-se sovint a la fusta (se'n feien fuets i espigons de les arades) o a les vares de l'arbre (*fusta de freixe* → *freixa* 105, 109, 182; *una vara de freixe* → *una freixa* 118, 160, 162, 163, 183) i d'aquí, l'extensió de gènere al nom de l'arbre; també s'ha de tenir en compte que de *freixes*, pl. de *freix* o *freixe*, es pot formar

un sg. **freixa*, partint del model *coses* → *cosa*, *cases* → *casa*, etc.; var. amb lambdacisme, *fleixa* 115, 138, 141, i, amb homonimització, *fletxa* 143.

D'altra banda, una var. del llat. tardà, *FRAXU*, és l'origen de *freix* com també de *fleix* i *fletx* 76, 173, 179, pel lambdacisme esmentat.

Freixer 54, *freixera* i *fréixera* 43 són der. de *freixe*, *freix* o *freixa*; *fleixera* ho és de *fleixa*, i *freixerer* 118 ho és de *freixer*.

Fresno és un manlleu al cast. (var. *freno* 162, 190, amb absorció de la [z] per la sonora següent), on la intervocàlica de *FRAXĬNU* ha emmudit, com en el fr. *frêne* (< ant. *fresne*). L'alg. *fràssino* 85 ha estat pres de l'it. *frassino*.

Geolingüísticament, el tipus *freixe* és força general, amb un f. anòmal que s'estén sobretot pel cat. nord-occ., una var. *fleix* assentada en tort., alacantí i mall. i uns der. *freixera*/*fleixera* que ocupen àrees disperses sobretot del cat. nord-occ. El castellanisme *fresno* ocupa petits espais del val. *Freixe* és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

